

e-ISSN: 2651-3595

kalemname

Kırıkkale Üniversitesi
İslami İlimler Fakültesi Dergisi

8/15

HAZİRAN 2023

DergiPark
AKADEMİK

INDEX COPERNICUS
INTERNATIONAL

EBSCOhost

SOBIAD

SIA
Scientific Indexing Services

**Academic
Resource
Index**
ResearchBib

Kırıkkale Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Dergisi

e-ISSN: 2651-3595

Sayı/No:15

Haziran/June 2023

Dergi Eski Adı: Kırıkkale İslami İlimler Fakültesi Dergisi (KİİFAD)

(Eski ad altında yayımlanan sayılar: 2016, Cilt:1 Sayı:1-2; 2017, Cilt:2 Sayı:3-4; 2018, Cilt:3 Sayı:5)

Eski e-ISSN: 2547-9504

Previous Title: The Journal of Kırıkkale Islamic Sciences Faculty

(Year Range of Publication with Former Title: 2016-2018 Vol:1, No:1-Vol: 3, No:5)

Former e-ISSN: 2547-9504

Kapsam: Dinî Araştırmalar-Sosyal Bilimler

Scope: Religious Studies-Social Sciences

Periyot: Yılda 2 Sayı (Haziran & Aralık)

Period: Biannually (June& December)

Yayın Dili: Türkçe, İngilizce, Arapça, Almanca.

Publication Language: Turkish, English, Arabic, German.

Kalemname, yılda iki sayı yayımlanan uluslararası bilimsel ve hakemli bir dergidir.

Kalemname is an international peer-reviewed academic journal published twice a year.

Makaleler; İngilizce-Türkçe başlık, öz (en az 150 kelime), anahtar kelimeler (en az 5 kavram), İngilizce özet (en az 250 kelime) ve İSNAD atıf sistemine uygun olarak hazırlanan kaynakça içerir.

Articles contain an English-Turkish title, an abstract (at least 150 words), keywords (at least 5 concepts), a summary (at least 250 words), and a bibliography prepared with the ISNAD

SÛRET-İ GARİB HAYVANÂT: 13. ve 14. YY. ARAPÇA ACÂİBÜ'L-MAHLÛKÂT YAZMALARINDA “HÂTİME” BÖLÜMÜ METİN ve RESİMLERİ*

Bahattin YAMAN

Prof. Dr., Süleyman Demirel Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi

İslam Tarihi ve Sanatları Bölümü

Türk İslam Sanatları Anabilim Dalı

Prof. Dr., Süleyman Demirel University Faculty of Islamic Sciences

Department of Islamic History and Arts

Department of Turkish Islamic Arts

Isparta, Türkiye.

bahattinyaman@gmail.com

orcid.org/0000-0002-5446-6899

Betül KARAÇÖL

Yüksek Lisans Öğrencisi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

İslam Tarihi ve Sanatları Bölümü

Türk İslam Sanatları Anabilim Dalı

Postgraduate Student, Süleyman Demirel University Institute of Social Sciences

Department of Islamic History and Arts

Department of Turkish Islamic Arts

Isparta, Türkiye.

betulkaracol@gmail.com

orcid.org/0000-0001-9014-9199

Öz:

Döneminin coğrafya, astronomi, seyahat, botanik, zooloji alanlarında bilgiler içeren “Acâibü'l-Mahlûkât” türü kitaplar Arap, İran ve Türk edebiyatında çok sevilen, çokça nüshası bulunan türlerden birisidir. Bu türde bir eser kaleme alan Ebû Yahyâ Cemâlüddîn Zekeriyâ b. Muhammed b. Mahmûd el-Kazvînî (ö. 682/1283) *Acâibü'l-Mahlûkât ve Garâibü'l-Mevcûdât* ismini verdiği eserini ölümünden 3 yıl önce 1280 yılında tamamlamıştır. El-Kazvînî kitabını yazarken mevcut eserlerden yararlanırken anlatımını rivayetler ve hikâyelerle zenginleştirmiştir. Farklı coğrafyaları ve görülmemiş duyulmamış acayıpları barındıran bu kitap, insanların ilgisini her daim çekmiş ve farklı dillere çevirileri yapılmıştır. El-Kazvînî eserini 4 mukaddime, 2 makale ve bir hâtîme üzere tertip etmiştir. Mukaddimelerde kitabın mahiyetine yönelik açıklamalarda bulunan el-Kazvînî, “Birinci Mukaddime”de “acâib” kelimesinin tanımını, “İkinci Mukaddime”de mahlukatın taksimini, “Üçüncü Mukaddime”de “garib” kelimesinin tarifini, “Dördüncü Mukaddime”de ise mevcudatın taksimini ele almıştır. Asıl konuyu ise makalelerde işlemiştir. “Birinci Makale”de ulviyyât konularını, “İkinci

* Bu makale, Prof. Dr. Bahattin Yaman’ın danışmanlığında yürütülen yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

Makale”de süfliyyât konularını açıklamıştır. Kitabın son bölümü olan “Hâtîme”de ise deniz ve karalarda yaşayan garip ümmetler, melez hayvanlar ve suretleri ve şekilleri garip şahıslara değinmiştir. Çalışmamızda, bahse konu “Hâtîme” bölümünün el-Kazvîni’ye ait erken tarihli üç Arapça nüshaya göre metin ve resimleri incelenecektir. 13. ve 14. yüzyıla tarihlendirilen bu Arapça nüshaların genel özellikleri, ortak bir geleneği paylaşıp paylaşmadıkları, resimlenen konuların tekrar edip etmediği, ikonografik açıdan örtüşüp örtüşmedikleri, tasvirlerin metne uygunluğunun anlaşılması için hâtîme tasvirleri incelenmiştir. Özellikle en erken tarihli bu nüshaların görselleri, sonraki dönemlerde hazırlanan nüshalara model olması açısından önem arz etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Minyatür, Resim, İslam Resim Sanatı, El Yazması, el-Kazvîni, Acâibü’l-Mahlûkât.

STRANGE LOOKING CREATURES: 13TH and 14TH CENTURY ARABIC AJĀ’IB al-MAKHLŪQĀT MANUSCRIPTS WITH TEXT and ILLUSTRATIONS of “THE HATIMA” SECTION

Abstract:

In the Arabic, Persian, and Turkish literary traditions, books of the genre Ajā’ib al-Makhlūqāt that contain information on geography, astronomy, travel, botany, and zoology are widely loved and have numerous copies. Abu Yahya Jamaluddin Zakariya ibn Muhammad ibn Mahmud al-Qazvini (d. 682/1283), who wrote a work in this genre, titled *Ajā’ib al-Makhlūqāt wa-Gharā’ib al-Mawjūdāt* completed his work three years before his death in the year 1280. While writing his book, al-Qazvini drew from existing works and enriched his narrative with narratives and stories. This book, which encompasses different geographies and unseen wonders, has always captured people's interest and has been translated into different languages. Al-Qazvini organized his work into four introductions, two articles, and a conclusion. In the introductions, al-Qazvini provided explanations about the nature of the book. In the “First Introduction”, he defined wonders (ajā’ib), in the “Second Introduction”, he discussed the classification of creatures (makhlūqāt), in the “Third Introduction”, he described the meaning of the term strange (gharā’ib) and in the “Fourth Introduction”, he addressed the classification of existences (mawjūdāt). The main subject is covered in the articles. In the “First Article”, he explained celestial matters, and in the “Second Article”, he discussed terrestrial matters. In the “Conclusion”, which is the final section of the book, he mentioned strange communities living in the sea and on land, hybrid animals, and individuals with strange forms and appearances. In

our study, the concluding section mentioned above was examined based on the text and illustrations according to three early Arabic copies attributed to al-Qazvini. The general characteristics of these Arabic copies, dating back to the 13th and 14th centuries, were examined to determine if they shared a common tradition, if the depicted subjects were repeated, and if there were any iconographic correspondences. Additionally, the depictions in the conclusion were included in the scope of the study to understand their conformity to the text. Particularly, the illustrations in these earliest copies are important in terms of serving as models for later editions.

Keywords: Miniature Painting, Illustration, Islamic Painting Art, Manuscripts, al-Qazvini, Ajā'ib al-Makhlūqāt.

GİRİŞ

İslamiyet'ten önce Araplar diğer yakın bölgeler hakkında bazı coğrafi bilgilere, gezegenlerin hareketleri, gökyüzü ve yıldızlar hakkında da bazı bilgilere sahiptiler. Abbasi Devleti'nin kurulmasından sonra birçok kitap Arapçaya tercüme edilmiştir. Yunan, İran ve Hint dünyasının astronomi ve coğrafya çalışmalarının diğer başka ilimlerle birlikte İslam dünyası tarafından tanınmasından sonra âlimler bu konuda eserler ortaya koymaya başlamıştır. Çevirisi yapılan kaynaklar bu konuda çalışan İslam âlimlerine yardımcı olmuştur. Ayrıca astronomi ve coğrafya konusundaki eski Yunan kaynakları da İslam dünyasında bu tür eserlerin gelişmesinde etkili olmuştur. Klaudyos Batlamyus (yk.ö.170) ve Aristoteles'in (ö. MÖ 322) eserleri, Arapçaya tercüme edilen Yunanca eserlerin başında gelmektedir.

Abbasi döneminde İslam coğrafyasının temellerinin atıldığını söylemek mümkündür.¹ 8. ve 9. yüzyılda çeviri faaliyetleri ve Abbasi halifelerinin teşvikiyle, önceleri sadece İran, Hint ve Yunan kaynaklarından yapılan tercümelemlerle yetinen İslam âlimleri daha sonra bu konudaki metot ve bilgilerini geliştirerek önemli eserler ortaya koymuşlardır.²

"Acâibü'l-Mahlûkât" coğrafya, seyahat, astronomi, tıp, botanik ve zooloji konularında ortaya konan eserlerin genel adıdır. Ayrıca bu konudaki eserlere "Acâibü'l-Büldan", "Acâibü'l-Hind" gibi isimler de verilmiştir.³ İbnü'l-Fakîh el-Hemedâni (ö.?), Amr b. Bahr el-Câhiz (ö. 255/869), Muhammed b. Mahmûd b. Ahmed et-Tûsi, Ebû Hâmid Muhammed el-Gırnatî (ö.

¹ Sayyid Maqbul Ahmad, "Coğrafya", *TDV İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV, 1993), 8/50.

² Hakkı Dursun Yıldız, "Abbaâsîler", *TDV İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV, 1988), 1/46.

³ Günay Kut, "Acâib'ül-Mahkûkât", *TDV İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV, 1988), 1/315.

565/1169) gibi âlimler; el-Kazvîni'den (ö. 682/1283) önce bu konuda eserler ortaya koymuştur. El-Kazvîni'nin *Acâib'ül-Mahlûkât ve Garâibü'l-Mevcûdât* adlı coğrafya ve kozmografya konulu eseri bu türdeki eserler arasında çokça beğenilmiştir.⁴

Acâib'ül-Mahlûkât ve Garâibü'l-Mevcûdât, Ebû Yahyâ Cemâlüddîn Zekeriyâ b. Muhammed b. Mahmûd el-Kazvîni'ye aittir. El-Kazvîni, miladi 1202'de Kazvin'de doğmuştur. Eğitim hayatına dair çok az bilgi bulunmaktadır. Halife Müstansır-Billâh döneminin (1226-1242) sonlarına doğru Bağdat'a gelmiş, önce Hille kadılığına sonra da Vâsıt kadılığına tayin edilmiştir. Ölümüne kadar İlhanlı hâkimiyetindeki Vâsıt'ta kalmıştır.⁵ 1283'te Vâsıt'ta vefat eden el-Kazvîni'nin cenazesi Bağdat'a götürülmüş ve burada gömülmüştür.⁶

Günümüze coğrafya konulu iki eseri ulaşmıştır.⁷ Bu eserlerin en meşhuru *Acâibü'l-Mahlûkât ve Garâibü'l-Mevcûdât* isimli coğrafya, kozmografya, seyahat, botanik, zooloji konularını ihtiva eden; içeriğin hikâye ve rivayetlerle zenginleştirildiği bir kitaptır. Eserin Farsça ve Türkçeye çeşitli tercüme yapılmıştır. İkincisi ise yine coğrafya konulu *Âşârü'l-Bilâd ve Aḥbârü'l-ibâd* isimli kitaptır.⁸

El-Kazvîni, *Acâib'ül-Mahlûkât ve Garâibü'l-Mevcûdât* adlı eserini dört mukaddime, iki makale ve bir hâtîme şeklinde düzenlemiştir. Dört mukaddimede sırasıyla kitabın mahiyeti hakkında bilgiler vermiştir. “Birinci Mukaddime”de acâib kelimesinin manalarına değinmiş, “İkinci Mukaddime”de mahlukatın anlamına değinmiş ve mahlukatın taksimini yapmıştır. “Üçüncü Mukaddime”de garâib kelimesinin manalarına değinmiş, “Dördüncü Mukaddime”de ise mevcudatın anlamından bahsederek mevcudatın taksimini yapmıştır. Mukaddimelerin ardından asıl konu “Birinci Makale” ve “İkinci Makale”de ele alınmaktadır. “Birinci Makale” olan “Ulviyyât” yani ay üstü âlem konularını ele almıştır. El-Kazvîni birinci makaleyi kendi içinde 12 nazara ayırmıştır.⁹

Eserin “İkinci Makale”si “Süfliyyât” yani ay altı âlem konularını içermektedir. Bu makaleyi el-Kazvîni kendi içerisinde altı nazara ayırmıştır.¹⁰ Bu nazarlar sırasıyla hakikatü'l-

⁴ Günay Kut, a.g.m., 315.

⁵ Persis Berlekamp, *Wonder, Image and Cosmos in Medieval Islam* (New Haven, Conn: Yale University Press, 2011). 14.

⁶ Cevat İzgi, “Kazvîni. Zekeriyâ b. Muhammed”, *TDV İslam Ansiklopedisi* (Ankara: TDV, 2022)., 25/160.

⁷ Cevat İzgi, a.g.m., 160.

⁸ Cevat İzgi, a.g.m., 160.

⁹ Zekeriyâ İbn Muhammed, Kazvîni. *Kitâb Acâibü'l-Mahlûkât ve Garâibü'l-Mevcûdât*, (Münih, Bavarian Lib, cod.arab.464), 7v.

¹⁰ Kazvîni, *Acâibü'l-Mahlûkât*, (cod.arab.464), 8r.

anasır, ateş küresi, hava küresi, su küresi ve arz küresi ve kâinat nazarıdır. Hakikatü'l-anasır nazârında konuya giriş yapılmış ve genel bilgiler verilmiştir. Sonrasında ise ateş, hava, su ve toprak kürelerinin özelliklerinin ve acayıplarının anlatıldığı nazarlar ve fasıllar bulanmaktadır. Kâinat nazarı da kendi içinde 3 kısma ayrılmaktadır. Birinci kısımda madenler, ikincisinde nebatat ve üçüncü kısmında da hayvanat konuları ele alınmıştır. Süfliyyât makalesi ulviyyât makalesine göre oldukça geniş tutulmuştur. Son olarak “Hâtîme” kısmında sırasıyla adalarda ve karadaki garip toplumlar, melez hayvanlar ve son kısmında da hayvanattan suretleri garip fertlerden bahsedilmiştir.¹¹

El-Kazvîni eserini yazarken pek çok eserden faydalanmıştır. Eserin ilgili bölümlerinde zaman zaman bu kişilerin ya da eserlerinin adlarına yer vermiştir. El-Kazvîni, *Acâib'ül-Mahlûkât ve Garâibü'l-Mevcûdât*'ı yazarken; Batlamyus, Amr b. Bahr el-Câhiz, Ebû Hâmid el-Gırnâtî, İbnü'l-Fakîh el-Hemedâni, Muhammed b. Mahmûd et-Tûsî gibi âlimlerin eserlerinden ayet, hadis ve çeşitli rivayetlerden yararlanmıştır.¹²

Eserini Arapça olarak kaleme alan el-Kazvîni'nin *Acâibü'l-Mahlûkât*'ı, Farsça ve Türkçe çevirileri mevcuttur. Kendisinden önce bu türde eserler yazılmış olmasına rağmen Zekeriya el-Kazvîni'nin eseri bunlar arasında çok beğenilmiştir. Süleymaniye, British ve Münih nüshalarına, araştırmalarında yer veren Stefano Carboni ve Persis Berlekamp'ın çalışmaları kitap olarak yayımlanmıştır. Berlekamp, *Wonder, Image, and Cosmos in Medieval Islam* isimli kitabında Acâib türünün oluşum evresi üzerinde durmuş ve erken dönem kabul edilen 13. ve 14. yy. sonuna kadar olan beş *Acâibü'l-Mahlûkât ve Garâibü'l-Mevcûdât* yazmasını incelemiştir. Bu nüshalardan Zekeriya b. Muhammed al-Kazvîni'ye ait 1280, 1300?, 1320, 1322 tarihli Arapça yazmalar ile Muhammed b. Mahmud b. Ahmed Tûsî'ye ait 1388 tarihli Farsça bir yazmadan oluşur. Kitabında genel olarak ele aldığı bu eserler üzerinden hayret, garip, şaşkınlık kavramlarını irdelemiş, bu kavramların zamanla değişimi üzerinde durmuş ve Avrupa'daki benzer kitaplar ile ilişkisini sorgulamıştır. Kitabında nüshaların bölümlerini ve resimlerin tamamını incelememiştir. British nüshasını tarihlendirmeye çalışan Carboni, *The Wonders of Creation and the Singularities of Painting: A Study of the Ilkhanid London Qazvîni* isimli kitabında; başka yazmaların yardımıyla bu eserin üretim tarihini, yerini ve ortamını tespit

¹¹ Kazvîni, *Acâibü'l-Mahlûkât*, (cod.arab.464), 8r.

¹² G. Kut, a.g.m., 315.

çalışmıştır. Carboni, yazmanın bölümlerini tek tek ele almamış, kitabının 2. kısmında resimlerin konularına değinmiş ancak resimlerin tamamını çalışmasına dâhil etmemiştir.

Acâibü'l-Mahlûkât, hiç şüphesiz İslam kültüründe en çok resimlenen eserlerden biridir. Farklı kütüphanelerde onlarca resimli *Acâibü'l-Mahlûkât* yazması bulunmaktadır. Resimli *Acâibü'l-Mahlûkât* yazmalarının çoğunun Avrupa ve Amerika kütüphanelerinde olması; eserin sadece İslam dünyasında değil, Avrupa ve Amerika'da oldukça ilgi çektiğinin göstergesidir. *Acâibü'l-Mahlûkât*'ın en ilgi çeken bölümlerinden biri suret-i garip canlılar olarak isimlendirebileceğimiz hâtîme bölümüdür. Resimli nüshalarda genellikle her bölüm resimlenmez. Ancak resimli nüshaların neredeyse tamamında bu bölümün de resimlenmesi konuya olan ilgiyi göstermektedir.

A. ERKEN TARİHLİ RESİMLİ ARAPÇA ACÂİBÜ'L-MAHLÛKÂT NÜSHALARI

Çalışmada 3 adet Arapça resimli nüsha esas alınacaktır. Bu nüshaların birincisi henüz Zakeriyya el-Kazvîni hayatta iken 1280'de tamamlanan ve bugün Münih Bavarian Library'de (cod.arab.464) yer almaktadır. Bu nüsha kaynaklara göre en erken tarihli nüsha kabul edilmektedir.¹³

Münih Bavyera Eyalet kütüphanesi (cod.arab.464) numarada kayıtlı olan *Kitâb Acâibü'l-Mahlûkât ve Garâibü'l-Mevcûdât* adlı eser, ketebe kaydından anlaşıldığı üzere H. 678 yılı Şevval ayının 24. günü olan salı günü Muhammed bin Muhammed Ali ed-Dîmeşkî (ö.765/1364) tarafından tamamlanmıştır.¹⁴ Arapça olarak kaleme alınan eser 31x20,5 cm ölçülerinde ve 212 varaktan oluşmaktadır. Çalışmada bu nüshadan Münih nüshası olarak bahsedilecektir. Eserin "Ulviyyât" bölümünde, 58 minyatür ve 37 diyagram; "Süfliyyât" kısmında ise 382 minyatür, 4 diyagram ve 9 boş bırakılmış alan; "Hâtîme" kısmında da 31 minyatür ile toplamda 471 adet tasvir, 41 adet diyagram ve 9 boş bırakılmış resim alanı bulunmaktadır.

İkinci nüsha ise British Library Or. 14140 numarada kayıtlı bulunan el-Kazvîni'ye ait *Acâibü'l-Mahlûkât ve Garâibü'l-Mevcûdât*'tır. Stefano Carboni, 1300 civarına¹⁵ tarihlendirilen British nüshasının en geç 1302-1303 yıllarında üretilmiş olabileceğini söylemektedir.¹⁶ Nesih

¹³ Persis Berlekamp, a.g.e. Berlekamp, *Wonder, Image and Cosmos in Medieval Islam*. Berlekamp, *Wonder, Image and Cosmos in Medieval Islam*.,15.

¹⁴ Kazvîni, *Acâibü'l-Mahlûkât*, (cod.arab.464), 212v.

¹⁵ Persis Berlekamp, a.g.e., 6.

¹⁶ Stefano Carboni, *The wonders of creation and the singularities of painting: a study of the Ilkhanid London*

hat ile Arapça olarak kaleme alınmıştır. 300x192 mm ölçülerinde ve 135 varaktır. Çalışmanın geri kalanında bu nüsha British nüshası olarak isimlendirilecektir. Yazmanın son varağında yıpranmalar mevcuttur. Bu sebeple istinsah edenin kim olduğu anlaşılamamıştır. Bu nüshanın “Ulviyyât” bölümünde, 19 minyatür ve 3 diyagram; “Süfliyyât” bölümünde, 324 adet minyatür ile 5 diyagram; “Hâtîme” bölümünde ise, 25 adet minyatür mevcuttur. Eserde toplamda 368 adet minyatür ve 8 adet çizim yer almaktadır.

Üçüncü nüsha ise Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi, Yenicami Koleksiyonu 00813 numarada kayıtlı *Acâibü'l- Mahlûkât ve Garâib'ül-Mevcûdât* isimli nüshadır. Çalışma boyunca Süleymaniye nüshası olarak bahsedilecek olan bu nüshanın son varağında bulunan ketebe kaydındaki tarihten istinsah tarihinin H. 722 (M. 1322) olduğu anlaşılmaktadır.¹⁷ Yine ketebe kaydına göre müstensih olarak Muhammed bin ...(muavvid ?) bin Muhammed bin Mahmud'dur. “Birinci Makale”de çerçeve içine alınmış ve yeri ayrılmış ancak resimlenmemiş 2 boş alan, 7 diyagram ile 47 minyatür bulunmaktadır. “Birinci Makale”ye göre daha geniş tutulan “İkinci Makale”de ise cetvellenip yine yerleri ayrılmış 5 boş alan ve 381 resim bulunmaktadır. “Hâtîme” kısmında ise 24 adet tasvir bulunmaktadır. 7 adet boş bırakılmış alan, 7 diyagram ve 452 adet tasvir bulunmaktadır. Ayrıca bu nüshada çift sayfa takdim minyatürü bulunmaktadır.

B. NÜSHALARIN HATİME BÖLÜMÜ METİN ve RESİMLERİ

“Hâtîme” bölümü el-Kazvînî'nin *Acâib'ül-Mahlûkât*'ının son bölümünü oluşturmaktadır. Bu bölüm hayvanatın bilinen şekli ve suretinden farklı bir şekle ve surete sahip canlıları konu edinir. El-Kazvînî bu bölümü 3 kısma ayırmıştır. Birinci kısımda şekli ve sureti garip kavimlere, ikinci kısımda melez hayvanlara, üçüncü kısımda ise nadir görülen sureti garip canlılara yer verilmiştir. Münih nüshasında “Hâtîme” bölümünde toplamda 31, British nüshasında 26, Süleymaniye nüshasında ise bu bölümde 24 tasvir bulunmaktadır. (Ek 1)

Bu üç nüshanın metinleri ele alındığında Süleymaniye ve Münih nüshasının metinlerinin aynı olduğu ancak British nüshasının metninin diğer iki nüshanın metni ile anlam olarak tutarlılık içinde bulunsa da aynı anlama gelen kelime farklılıkları, küçük ilaveler veya eksiltmeler yapıldığı görülmüştür.

¹⁷ *Qazvînî* (Edinburgh: Edinburgh University Press, 2015). 7.

¹⁷ Zekerîyya İbn Muhammed, Kazvînî, *Acâibü'l-Mahlûkât ve Garâib'ül-Mevcûdât*, (Süleymaniye Ktp., Yenicami,00813), 181b.

Resimlerin konuları metinler okunarak tespit edilmiştir. Resim hakkında el-Kazvî'nin metninde geçen bilgilere değinilerek çalışmaya konu olan üç nüshanın hâtîme minyatürleri ele alınacaktır. Nüshalar arasındaki farklılıklara da değinilerek minyatürlerin üslup değlendirmesi yapılarak çalışma sonlandırılacaktır.

1. Denizler ve Karalardaki Şekilleri Garip Kavimler

“Hâtîme” bölümünün ilk kısmında; Allah Teâlâ'nın yarattığı, denizlerdeki adalarda ve arzın farklı bölgelerinde bulunan şekli ve sureti garip topluluklardan bahsedilmiştir. Bu bölümde değışik bölgelerde görülen, duyulan farklı kavimlere ve onların özelliklerine değinilir. Münih nüshasında birinci kısımda 10 resim, British nüshasında 15, Süleymaniye nüshasında ise 9 resim yer almaktadır. Bazı topluluklar üç nüshada da ele alınırken bazıları da yalnızca bir nüshada ele alınmıştır.

1.1. Ye'cûc ve Me'cûc

Üç nüshada da ilk konu Ye'cûc ve Me'cûc kavmidir. Ye'cûc ve Me'cûc, Zülkarneyn'in saldırılarını engellemek için set inşa ettiği ve kıyametin kopmasına yakın dönemde zuhur ederek yeryüzünde bozgunculuk yapacağına inanılan bir topluluktur. Konunun tasvirleri Münih nüshasında 207v, British nüshasında 131v, Süleymaniye nüshasında 178a varaklarında bulunmaktadır. Bu topluluk hakkında metinde sınırlı bilgiler verilmiştir. El-Kazvî, bu kavim hakkında şu bilgileri vermiştir: “Sayılarını ancak Allah bilir. Boyları da yarım insan boyu kadardır. Yırtıcı hayvanlar gibi sivri dişleri, tırnaklı pençeleri, kalın tüyleri vardır.”¹⁸ Ayrıca Münih ve Süleymaniye nüshasında her birinin kendi soyundan bin kişiyi görene değin ölmeyeceği bilgisi de yer almaktadır.¹⁹

Münih nüshasında metne uygun olarak Ye'cûc ve Me'cûc kavmi yırtıcı hayvanlara benzer şekilde sivri dişli, tüylü ve pençeli olarak resmedilmiştir. **(Resim 1)** Yatay dikdörtgen bir çerçeve içinde resmedilen bu resim kavmin bilinen saldırgan özelliğine uygun olarak birbirlerine saldırır şekilde bir pozisyonda tasvir edilmiştir.

British nüshasında ise aynı konu yatay dikdörtgen çerçeve içine alınan tasvir, metne uygun olarak pençeli ve uzun sivri dişlere sahipken Münih nüshasındaki gibi tüylü şekilde resmedilmemiştir. **(Resim 2)** Münih Bavarian'dan farklı olarak uzun kulakları rüzgârda uçar

¹⁸ Zekerîyya İbn Muhammed, Kazvî, *Acâibü'l-Mahlûkât ve Garâibü'l-Mevcûdât*, (British Lib., Or.14140), 131v

¹⁹ Kazvî, *Acâibü'l-Mahlûkât*, (Yenicami, 00813), 176b.; (cod.arab 464), 207v.

gibi çizilmiş ve resimdeki 2 figür hareket eder şekilde çizilmiştir. Çıplak şekilde resmedilen bu figürlerin birinin bel ve boynunda altın kemere benzer dilimli kemer eklenmiştir. Aynı konunun Süleymaniye tasvirinde diğer 2 nüshadan farklı olarak figürler insana benzer şekilde resmedilmiştir. **(Resim 3)** Pençe ve sivri dişleri yoktur. Saldırgan ve bozguncu bir kavim olarak bilinen Ye'cûc ve Me'cûc kavminin saldırganlığını ifade etmek amacıyla figürler ellerinde sopalarla birbirleri ile mücadele eder hâldedir. Vahşiliklerine belli etmek içinse saç ve sakalları birbirine karışmış çıplak, koyu tenli insanlar olarak tasvir edilmiştir.

Resim 1: Ye'cûc Me'cûc, Münih Bavarian Lib., Cod.arab.464, 207v.

Resim 2: Ye'cûc Me'cûc, British Lib., Or.14140, 131v.

Resim 3: Ye'cûc Me'cûc, Süleymaniye Ktp., Yenicami 00813, 178a.

1.2. Fil Kulaklı Kavim

Resimlenen bir diğer topluluk ise fil kulaklı kavimdir. Bu konu ele alınan üç nüshada da resimlenmiştir. Bu yaratıklarla ilgili metin oldukça kısadır: “Şark cihetinde Ye'cûc ve Me'cûc'e

yakın kendilerine ‘mensek’ denilen insan suretli bir ümmettir. Fil gibi iki kulağı vardır. Kulakları, uyuyacaklarında birisiyle yatak yaptıkları, diğeriyle büründükleri bir örtü gibidir.”²⁰

Münih nüshasında sade bir kompozisyona sahip olan tasvirde çıplak insan suretindeki 2 figürün kulakları fil kulağı gibi geniş ve uzundur. **(Resim 4)** Ancak metinde bahsedildiği gibi yere serilecek ve üzerlerini örtecek kadar uzun resmedilmemiştir. British nüshasında 131v sayfasında yer alan resim, Münih ve Süleymaniye nüshasından daha farklıdır. **(Resim 5)** Metne bağlı kalınarak kulakları diğer 2 nüshadaki aynı konulu tasvirlerle nazaran daha büyük şekilde resmedilmiştir. Ayrıca British nüshasının metnine göre bu kavme “Gelim Gûşân” da denilmektedir.²¹ Süleymaniye nüshasında 178a metindeki bilgilere uygun şekilde resmedilen topluluk, fil kulaklı ve insan suretli olarak resmedilmiştir. **(Resim 6)** Omuzları hizasındaki kıvrımlı kulakları, fil kulağına oldukça benzerdir.

Resim 4: Fil Kulaklı Kavim, Bavarian, cod.arab.464, 207v.

Resim 5: Fil Kulaklı Kavim, British, Or.14140, 131v.

Resim 6: Fil Kulaklı Kavim, Süleymaniye Ktp., Yenicami 00813, 178a.

Ye’cüc Me’cüc, Fil Kulaklı Kavim ve İskender seddi yakınlarında yaşayan topluluk olarak sınıflanan bu yaratıklar *Ahval-ı Kıyamet*, *Cifrü’l-Cami* gibi eserlerde Ye’cüc ve Mecüc’ün farklı cinsleri olarak ele alınmaktadır.²² Bazı kaynaklara Ye’cüc ve Me’cüc Hz. Nuh’un (a.s.) soyundan gelen, üç kola ayrılmış bir topluluktur. Birinciler uzun, ikinciler orta,

²⁰ Süleymaniye Ktp. Yenicami 813, 178a.

²¹ British Lib., Or.14140, 131v.

²² Bahattin Yaman, *Osmanlı Resim Sanatında Kıyamet Alametleri: Tercüme-i Cifru’l-Câmi ve Tasvirli Nüshaları* (Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2002), 143.

üçüncüler ise uyuyacakları zaman kulaklarından birini yere serip diğerini üzerlerine örtecek kadar kısa boyludur.²³ *Ahval-ı Kıyamet* başta olmak üzere kıyametle ilgili eserlerde ve resimlerinde de fil kulaklı kavme rastlanmaktadır. İncelediğimiz eserlerde fil kulaklı kavim olarak bahsedilen bu topluluk Ye'cûc ve Me'cûc kavminin dışında tutulmuş ayrı bir topluluk olarak bahsedilmiştir.

1.3. İskender Seddi Yakınlarında Yaşayan Topluluk

İlginç topluluklar arasında yer alan bir diğer kavim de İskender seddi yakınlarında bazı dağlarda yaşadığı belirtilen kavimdir. Metinde kısa boylu olmalarına vurgu vardır:

Her birinin boyu 5 karış olan kısa boylu, İskender seddi yakınlarındaki bazı dağlarda yaşayan, iri yüzlü, beyaz ve sarı noktaları bulunan siyah tenli, ağaçlara tırmanabilen, vahşi ve insanlar hakkında bilgisi olmayan, insanlara aşına olmayan bir topluluktur.²⁴

İlgili topluluk Münih 207v'de ve Süleymaniye 178a'da sadece figür olarak resmedilirken, British 132r'de bitki ve ağaç imgeleri arasında sahnelenmiştir. Ayrıca Süleymaniye nüshası resminde diğer iki nüshadan farklı olarak kıyafetli olarak çizilmiştir.

Münih nüshasında 207v sayfasında hakkında kısaca bilgi verildikten sonra metin arasında tasviri yer alır. **(Resim 7)** Metne uygun olarak iri ve yassı yüzlü olarak resmedilmiş. Metinde çıplaklıklarına dair bir bilgi yer almamasına rağmen nakkaş burada figürleri çıplak olarak resmetmiştir. Kanaatimizce nakkaşın böyle resmetmekteki amacı vahşiliklerine işaret etmektir. Herhangi bir bitki motifi eklenmemiş böylece metinde ağaçlara tırmandıklarına dair verilen bilgi resimde işlenmemiştir. Konuya ilişkin bir diğer resimse British nüshası 132r sayfasında yer almaktadır. **(Resim 8)** Bu tasvir diğer 2 nüshadan biraz daha farklıdır. Metinde iri yüzlü benekleri olan siyah tenli olarak bahsedilen bu kavmin özelliklerini nakkaş dikkate almış ve yuvarlak yüzlü, siyah tenli, çıplak figürlere yer vermiştir. Ayrıca bu nüshada genel olarak kompozisyona basit bitkisel motifler eklenmiştir. Ancak bu resimde de metinde ağaçlara tırmanabildikleri bilgisi göz ardı edilmiştir. Süleymaniye nüshasında ise bu konunun tasviri 178a sayfasında yer alır. **(Resim 9)** Diğer iki nüshaya nazaran figür sayısı fazladır ve figürler çıplak değildir. Nakkaş figürlerin omuzlarından avret yerlerine değin vücutlarını örten ve ağaç yaprağını andıran tek parça bir giysi eklemiştir.

²³ İlyas Çelebi, "Ye'cûc ve Me'cûc", *TDV İslam Ansiklopedisi* (İstanbul, 2013), 43/374.

²⁴ Kazvînî, *Acâibü'l-Mahlûkât*, (Yenicami ,00813), 178a.

Resim 7: İskender Seddi Yakınlarında Yaşayan Topluluk, Mühnik Bavarian Lib., cod.arab.464, 207v.

Resim 8: İskender Seddi Yakınlarında Yaşayan Topluluk British Lib., Or.14140, 132r.

Resim 9: İskender Seddi Yakınlarında Yaşayan Topluluk, Süleymaniye Ktb., Yenicami 00813, 178a.

1.4. At Başlı Kavim

Makaleye konu edilen yazmalar arasında yalnızca Mühnik ve British nüshalarında bulunan Süleymaniye nüshasında yer almayan bazı garip toplumlar bulunmaktadır. Metinde “Uzun boylu, mavi gözlü, kanatlı, başları at, bedenleri insan bedeni olan bir ümmettir.”²⁵ Bahse konu yaratık, her iki nüshada da (**Resim 10-11**) metindeki anlatıma uyumlu olarak insan gövdeli, at başlı olarak resmedilmiştir.

Resim 10: At Başlı Kavim, Mühnik Bavarian Lib., cod.arab 464, 208r.

²⁵ Kazvînî, *Acâibü'l-Mahlûkât*, (cod.arab 464), 208r.

Resim 11: At Başlı Kavim, British Lib., Or.14140, 133r.

1.5. Uzun Kuyruklu İki Yüzlü Ümmet

Münih nüshasının garip topluluklarından bir diğeri de metinde “İki yüzlü bir ümmettir. Bedenleri insanlar gibidir. Uzun kuyrukları vardır.”²⁶ şeklinde tarif edilen kavimdir. Münih 208r ve British 133r’de başları ve kuyrukları haricinde bedenleri insan vücuduna benzeyen bu kavmi temsil eden figürler çıplak şekilde resmedilmiştir. **(Resim 12-13)** Her iki nüshanın metninde de yer alan bilgiler genel anlamda uyumlu olsa da diğ er nüshadan farklı olarak British nüshasında boylarının bir insan boyu kadar uzun olduğundan bahsedilmektedir.²⁷ Her iki metinde de Arapçada yüz, çehre ve surat anlamlarına gelen “vech” kelimesi kullanılmıştır. Ancak Münih nüshasında baş, kafa anlamına gelen “ra’s” kelimesi kullanılmış gibi figürler 2 yüzlü değil iki başlı olarak resmedilmiştir. British nüshasında ise nakkaşın bu bağlamda metne sadık kaldığı ve figürleri iki yüzlü olacak şekilde resmettiği görülmektedir. Bu konuya Süleymaniye nüshasında yer verilmemiştir.

Resim 12: Uzun Kuyruklu İki Yüzlü Ümmet, Münih Bavarian Lib., Cod.arab 464, 208r.

Resim 13: Uzun Kuyruklu İki Yüzlü Ümmet, British Lib., Or.14140, 133r.

²⁶ Kazvînî, *Acâibü'l-Mahlûkât*, (cod.arab 464), 208r.

²⁷ Kazvînî, *Acâibü'l-Mahlûkât*, (Or. 14140), 133r.

1.6. Çok Bacaklı Kavim

Münih ve British nüshalarında resimlenen garip topluluklardan birisi de çok sayıda bacağa sahip olan kavimdir. Süleymaniye nüshasında bu konudan bahsedilmemektedir. Bu garip topluluğa dair verilen bilgiler sınırlıdır: “İki başlı, çok bacaklı bir ümmettir. Sesleri kuş sesi gibidir.”²⁸ Münih nüshasında bu bilgilere ek olarak kelimalarının anlaşılmadığından da bahsedilmiştir.²⁹

Bu acayip yaratığın tasviri Münih 208r ve British 133v’de bulunmaktadır. **(Resim 14-15)** Metinde canlıların kaç bacaklı olduğuna değinilmemesine rağmen her iki tasvirde de figürlerin altı bacaklı olarak çizildiği görülmektedir. Münih nüshasındaki tasvirde iki başlı oldukları net bir şekilde belli olurken British nüshasındaki resimde yıpranmalar sebebiyle tam olarak belli değildir.

Resim 14: İki Başlı Çok Bacaklı Halk, Münih Bavarian Lib., cod.arab 464, 208r.

Resim 15: İki Başlı Çok Bacaklı Halk, British Lib., Or.14140, 133v.

1.7. İnsan Yüzlü Yılanlar

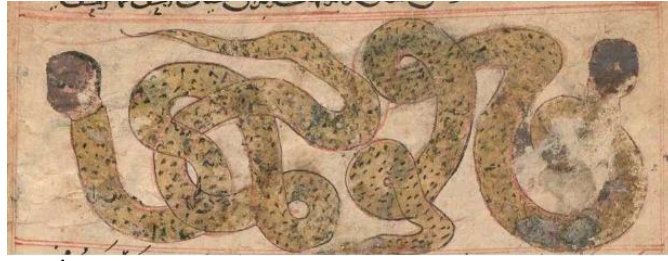
Münih ve British nüshalarının ortak konularından bir diğeri de insan yüzlü yılanlardır. Hakikaten acayip olan bu canlılar hakkında metinde: “Yüzlerinin insan yüzü gibi bedenleri yılan bedenleri gibi bir ümmettir. Yılanlar gibi sürünür.”³⁰ şeklinde tarif edilmiştir. Münih 208v ile British 133v sayfasındaki tasvirlerde nakkaşın metne bağlı kaldığı görülmektedir. **(Resim**

²⁸ Kazvînî, *Acâibü'l-Mahlûkât*, (Or. 14140), 133v.

²⁹ Kazvînî, *Acâibü'l-Mahlûkât*, (cod.arab 464), 208r.

³⁰ Kazvînî, *Acâibü'l-Mahlûkât*, (cod.arab 464), 208v.

16-17) Münih tasvirinde yılan vücutları iç içe geçmiş kıvrımlı ve benekli; British nüshasında ince ot şeridi üzerinde sürünen yılanların derisi pulludur.

Resim 16: İnsan Yüzlü Yılanlar, Münih Bavarian Lib., cod.arab 464, 208v.

Resim 17: İnsan Yüzlü Yılanlar, British Lib., Or.14140, 133v.

1.8. Ağızları Göğsünde Başsız Kavim

Topluluk “Çin adalarının bazılarındaki bir ümnettir. Başları yoktur. Ağızları ve gözleri göğüsleri üzerindedir.”³¹ şeklinde tarif edilmektedir. Aynı konu British nüshasında da küçük kelime farklarıyla anlatılmaktadır.³² Münih nüshası tasvirinde yer alan iki figür çıplak şekilde ve metne uygun olarak başsız ve yüzleri boyunları olmadan göğüslerine bitişiktir. (Resim 18) British nüshası tasvirinde de durum aynıdır. (Resim 19)

Resim 18: Ağızları Göğsünde Başsız Kavim, Münih Bavarian Lib., cod.arab 464, 208v.

Resim 19: Ağızları Göğsünde Başsız Kavim, British Lib., Or.14140, 133v.

Eserin Hint Denizi adalarından birisi olan Câbe Adası'nı konul alan yerde de bu kavimden bahsedilmektedir. Münih nüshasının 62v sayfasında bu halktan şöyle bahsedilmiştir: “Adada boyunları olmayan, kızıl yüzlü, yüzleri göğüslerinde bir kavim vardır.” Aynı sayfada tasviri yer alır. (Resim 20) British nüshasında 34v'de el-Kazvînî “Bizim zamanımızda onlardan bir erkek gördüm.” şeklinde konu sonuna not düşmüştür. Tasviri ise 35r sayfasında yer alır. (Resim 21)

³¹ Kazvînî, *Acâibü'l-Mahlûkât*, (cod.arab 464), 208v.

³² Kazvînî, *Acâibü'l-Mahlûkât*, (Or.14140), 133v.

Süleymaniye nüshasında bahsi geçen adanın anlatıldığı varak ile birkaç varak eksiktir. Bu sebeple konuya dair tasvirin olup olmadığı anlaşılamamıştır.

Resim 20: Ağzları Göğsünde Başsız Kavim, Münih Bavarian Lib., cod.arab 464, 62v.

Resim 21: Ağzları Göğsünde Başsız Kavim, British Lib., Or.14140, 35r.

1.9. İnsan Yüzlü Kaplumbağa

“Hâtıme” bölümünde anlatılan şekli ve sureti garip bir mahluklar arasında hakikaten acayip bir canlı vardır. Münih nüshasının 208v sayfasında şu şekilde tarif edilmiştir: “Yüzü insan yüzü gibi ve sırtı kaplumbağa sırtı gibi bir ümmettir. Başının üzerinde uzun boynuzları vardır.” Aynı sayfada tasviri bulunmaktadır. (**Resim 22**). Süleymaniye metni de Münih ile aynıdır. Süleymaniye tasvirinde kaplumbağanın yüzü, boynu da dâhil olmak üzere insana benzerken vücudunun geri kalan kısımları kaplumbağa bedeni gibidir. Ancak burada metinden farklı olarak boynuzları uzun değil kısadır. (**Resim 23**) British nüshasında bu konu mevcut değildir.

Resim 22: İnsan Yüzlü Kaplumbağa, Münih Bavarian Lib., cod.arab 464, 208v.

Resim 23: İnsan Yüzlü Kaplumbağa, Süleymaniye Ktb., Yenicami 00813, 179a.

1.10. Yarım İnsanlar

“Hâtıme” bölümünde yer alan ilginç başlıklardan biri de yarım insana benzeten yaratıklardır: “Nesnâs denilen bir ümmettir. Her birinin yarım başı, bir eli, bir bacağı vardır. Sanki ortadan ikiye yarılmış bir insan gibidir. Bir bacağı üzerinde kuvvetli şekilde zıplarlar.”³³

³³ Kazvînî, *Acâibü'l-Mahlûkât*, (cod.arab 464), 208v.

Münih nüshasının 208v sayfasında bilgi verildikten sonra aynı sayfada tasvire yer verilmiştir. **(Resim 24)** Anlatıma uygun şekilde resmedilmiştir. Süleymaniye nüshasında ise konunun anlatıldığı varak eksik olmasına rağmen bu konuya ait tasvir 179a sayfasında yer almaktadır. **(Resim 25)**

Resim 24: Yarım İnsanlar, Münih Bavarian Lib., cod.arab 464, 208v.

Resim 25: Yarım İnsanlar, Süleymaniye Ktb., Yenicami 00813, 179a.

Ayrıca Münih ve British nüshalarının “Süfliyyât” makalesinin hayvanlar bölümünde, cinler hakkında benzer anlatım yer alır. Münih yazmasının 166v sayfasında bu cin türleri arasında yarım bir insan suretinde “Nesnâs” olarak bilinen bu türden bahsedilir. Resim yeri ayrılmış ancak resimlenmeden bırakılmıştır. British nüshasının 99r sayfasında cinlerin anlatıldığı kısımda, bu canlı türü cin türleri arasında ele alınmış ve resimlenmiştir.

1.11. Kanatlı Hortumlu Ümmet

Metinde “Bazı adalarda kanatlı ve ince hortumlu, tüylü, bazen iki ayak bazen de dört ayak üzere yürüyen bir ümmettir. İnsanlardan bazıları onlar bir insan türü derler. Onların bir cin türü olduğunu söyleyenler de vardır.”³⁴ şeklinde açıklanan yaratıkların tasviri Münih ve British nüshalarında bulunur. **(Resim 26-27)** Münih tasvirinde hortumları figürlerin çenesinden bir sakal gibi uzanır. British tasvirinde ise figürler file benzetilmiş, kafaları ve dişleri fil gibi resmedilmiştir. Geride kalan vücudu insan vücudu şeklinde tasvir edilmiştir.

Resim 26: Kanatlı Hortumlu Ümmet, Münih Bavarian Lib., cod.arab 464, 211v.

³⁴ Kazvînî, *Acâibü'l-Mahlûkât*, (cod.arab 464), 211v.

Resim 27: Kanatlı Hortumlu Ümmet, British Lib, Or.14140, 133r.

1.12. Kadın Suretli Çıplak Halk

British nüshasının 133v sayfasında ele alınan söz konusu halk, yalnızca bu nüshada resmedilmiştir. Metinde “Kadın suretinde, çıplak, yalın ayak bir halktır. Aralarında erkekleri yoktur. Sesleri müzisyen bir kadın sesi gibidir. Çevrelerinde güzel hayvanlar toplanırlar.” şeklinde tarif edilir. Bu konunun tasviri metne uygun olarak resmedilmiştir. (**Resim 28**)

Resim 28: Kadın Suretli Çıplak Halk, British Lib., Or.14140, 133v.

1.13. Zâbic Adası'nda Yaşayan Kanatlı Halk

Konu Münih ve Süleymaniye metinle anlatılmıştır: “İnsan suretinde Zâbic Adası ümmetidir. Kanatları vardır. Onunla uçarlar. Beyazları, siyahları yeşilleri vardır. Kelamları vardır. Konuşuyorlar ve anlıyorlar. Onları onlardan başkası anlamaz. İnsan gibi yer içerler.”³⁵ Tasvirler, Münih yazmasının 211r, Süleymaniye yazmasının da 178a sayfasındadır. (**Resim 29-30**) British nüshasında “Hâtîme”de bu konuya yer verilmemiştir. Bu halk adalar bahsinde de resimlenmiştir. Münih nüshası Zâbic Adası ve burada yaşayan canlıların anlatıldığı 59r, British 30v, Süleymaniye 46b sayfalarında bu topluluğa ait tasvirler yer alır.

Resim 29: Zâbic Adası'nda Yaşayan Kanatlı Halk, Münih Bavarian Lib., cod.arab 464, 211r

³⁵ Kazvînî, *Acâibü'l-Mahlûkât*, (yenicami,00813), 178a.

Resim 30: Zâbic Adası'nda Yaşayan Kanatlı Halk, Süleymaniye Ktb., Yenicami 00813, 178a.

1.14. Râminî Adası'nda Yaşayan Halk

Topluluk “Râminî Adası'nın insan suretli ümmetidir. Çıplaktır. Kıyafetleri yoktur. Kelamları ıslığa benzer. Her birinin boyu 4 karıştır. Kıyafetleri yerine kızıl tüyleri vardır. Kelamları ıslık sesine benzerdir. Başkaları anlamaz. Boyları kısadır. Her birinin boyu 4 karıştır. Kıyafetleri yerine kızıla çalan tüyleri vardır.”³⁶ şeklinde anlatılır. Süleymaniye nüshasında ilave olarak “İnsanlar gibi yer içerler.”³⁷ ifadesi vardır. Münih nüshası 211r sayfasındaki (**Resim 31**) ve British nüshasındaki tasvirde nakkaş metne bağlı kalarak figürleri çıplak insan suretinde resmetmiştir. (**Resim 32**) Süleymaniye nüshasının 178b sayfasındaki tasvirde ise figürler bir çeşit giysi ile resmedilmiştir. (**Resim 33**)

Resim 31: Râminî Adası'nda Yaşayan Halk, Münih Bavarian Lib., cod.arab 464, 211r.

Resim 32: Râminî Adası'nda Yaşayan Halk, British Lib., Or.14140, 132r.

Resim 33: Râminî Adası'nda Yaşayan Halk, Süleymaniye Ktb., Yenicami 00813, 178b.

³⁶ Kazvînî, *Acâibü'l-Mahlûkât*, (Or.14140), 132r.

³⁷ Kazvînî, *Acâibü'l-Mahlûkât*, (Yenicami, 00813), 178b.

Çin Denizi adalarından birisi de Râminî Adası'dır. Bu adada yaşayan iki halktan bahsedilir. "Hâtime" bölümünde ele alınan kavim, bu adada yaşayan iki halktan birisidir. British nüshası 31r, Süleymaniye 47a sayfalarında bu kavimden bahsedilmiş ancak resimlenmemiştir. Münih nüshasının 59v sayfasında bu adada yaşayan iki halkın da tasviri bulunur. 4 karış boyundaki bu çıplak ve kızıl tüylü kavim metne uygun olarak resmedilmiştir.

1.15. Zenc Denizi'nin Bir Gözü Kör Halkı

Münih-Süleymaniye metinleri aynıdır: "Bazı Zenc Adalarının halkıdır. Boyları bir ziradır ve çoğunluğunun tek gözü kördür. Körlükleri turnalarla muharebe etmeleridir. Çünkü turnalar her sene geri döner. Aralarında savaş olur. Bazıları öldürürler bazıları gözlerini oyar. Böylece kör olurlar. Bu onları öldürür. Onları yerler ve beldelerine geri dönerler."³⁸ Münih 211r ve British 132v sayfasındaki minyatürler, metindeki anlatıma uygun olarak turnalarla cenk sahnesi çizilmiştir. (Resim 34-35) Süleymaniye nüshasının tasviri Râminî Adası'nda yaşayan kavmin tasviri ile aynı üsluptadır. (Resim 36) Resimde, gözlerini kör eden turnalara yer verilmemiştir.

Resim 34: Zenc Denizi'nin Bazı Adalarında Yaşayan Halk, Münih Bavarian Lib., Cod.arab 464, 211r.

Resim 35: Zenc Denizi'nin Bazı Adalarında Yaşayan Halk, British Lib., Or.14140, 132v.

Resim 36: Zenc Denizi'nin Bazı Adalarında Yaşayan Halk, Süleymaniye Ktb., Yenicami 00813, 178b.

³⁸ Kazvînî, *Acâibü'l-Mahlûkât*, (Yenicami, 00813), 178b.

Bu acayip halktan, Zenc Denizi adalar bölümünde de bahsedilir. Münih nüshasının 67r, British nüshasının 41r ve Süleymaniye nüshasının 52a-52b sayfalarında adanın ismi zikredilmeden Yakûb İbn İshâk es-Sirah'tan nakledilen bir hikâye ile tek gözlü bu kavimden bahsedilir.

1.16. Zenc Denizi'nin Köpek Başlı Halkı

Bir adada yaşadığı söylenen yaratıklardan şu şekilde bahseder: “Zenc Denizi'nin bazı adalarındaki bir ümmettir. Yüzleri köpek yüzü, bedenlerinin geri kalanı insan gibidir. Köpek başlı ve insan bedenli kavimdir. Adanın ağaçlarının meyvelerinden beslenirler. Eğer hayvanlardan bir şey bulduklarında onu yerler. Fârisiyye'de Seksâr denir.³⁹Acayip bir canlı bulduklarında onu yiyeceklerle besler sonra da onu yerler.”⁴⁰

Bu yaratıkların Münih nüshasındaki tasviri 211v sayfasındadır. **(Resim 37)** Tasvirde arka fonda Makâmât minyatürlerinde görülen kıvrımlı ağaç dallarına benzer bitkiler yer alır. British 132v, Süleymaniye 178b sayfalarında bu konu işlenmiş ve metin arasına resimleri çizilmiştir. **(Resim 38-39)** Süleymaniye tasvirinde ise bahsedilen bu fiziksel özelliklerle ağaçlarla birlikte resmedilmiştir.

Resim 37: Köpek Başlı Halk, Münih Bavarian Lib., cod.arab 464, 211v.

Resim 38: Zenc Denizi'nin Köpek Başlı Halkı, British Lib., Or.14140, 132v.

Resim 39: Zenc Denizi'nin Köpek Başlı Halkı, Süleymaniye Ktb., Yenicami 00813, 178b.

³⁹ Kazvînî, *Acâibü'l-Mahlûkât*, (Or.14140), 132v.

⁴⁰ Kazvînî, *Acâibü'l-Mahlûkât*, (Yenicami 00813), 178b.

Köpek başlı bu garip halka dair, Zenc Denizi, Seksâr Adası bölümünde bir hikâye anlatılmıştır. Yakûb İbn İshâk es-Sirah anlatmıştır:

Yüzünde çizikler olan bir adam gördüm ve ona sebebini sordum. O adam da başından geçeni anlattı. Adam “Bir gemiye bindim ve rüzgâr bizi daha önce üzerine çıkılmamış bir adaya ilettiler. Bu adada köpek başlı, insan bedenli bir kavim vardı. Üzerlerimize doğru geldiler ve önümüzde durdular. İçlerinden bir elinde asa ile çıktı ve bir koyun gibi insanları mekanlarına doğru sürdü. Orada insan kafatasları, kol ve bacak kemikleri vardı.” Bizi bir eve getirdiler. İçeride bizim gibi başka insanlar vardır. Bize yiyecek ve meyve gitmeye başladılar. Bir adam bize “Sizi şişmanlatmak için besliyorlar. Kim şişmanlarsa onu yerler. Ben az yemek yedim. Benim ashabımdan kim şişmanladıysa bir tek ben kalıncaya kadar onu yediler. Beni sıskalığım sebebiyle bıraktılar ve bir adamı da hasta olduğu için bıraktılar.” dedi. Adam “Onların bayramları vardır. Hepsi çıkarlar ve 3 gün kalırlar. Kendimi kurtarmak istedim. Ama benim bacaklarım zayıfladı. Yürümem mümkün değil ve biliyorum ki onlar çok hızlıdır. Ben onların giremeyeceği bir ağaç altında, güvenli bir yer biliyorum.” Esir “Çıktım. Gece ve gündüz yolculuk ettim. Ağacın altına girdim. 3. gün olduğunda döndüler ve beni bulamadılar. İzimi sürdüler. Bildiler ki ben ağaç altına girdim. Beni bıraktılar ve döndüler.” dedi.⁴¹

Hikâye Münih nüshası ile tamamen örtüşürken British nüshası ile küçük farklarla uyumludur. Bu hikâyenin devamında aynı adam ağaç gölgesi altında bacaklarında kemik bulunmayan bir diğer acayip kavim ile karşılaşır.

1.17. Kemiksiz İnsanlar

“Bu adadaki olabilecek en güzel insan suretli bir ümmettir. Bacaklarında kemik yoktur. Bulunmayan bir insan suretinde, Yerde sürünürler. Yürüyen bir kimse bulduklarında onun omzuna çıkıp bacaklarını boynuna dolarlar.”⁴² şeklinde anlatılan yaratıklar adalar bölümünde de işlenmiş ve resimlenmiştir.

Münih nüshasında 211v sayfasında konunun tasviri yer alır. **(Resim 40)** Hikâyedeki anlatıma uygun olarak bu garip canlılardan birisi yolcunun omzuna tırmanmış vaziyettedir. British nüshasında bu konunun iki tasviri bulunmaktadır. Bu nüshasının 132v sayfasında ve 42r sayfasında birer minyatür yer alır. **(Resim 41)**. Bacaklarında kemik bulunmadığını vurgulamak amacıyla nakkaş bacakları kıvrımlı bir yığın şeklinde çizmiştir. Her iki tasvirde de sahne oldukça benzerdir. Süleymaniye nüshasında 178b sayfasında bu konudan bahsedilir ancak

⁴¹ Kazvînî, *Acâibü'l-Mahlûkât*, (Yenicami, 00813), 52b.

⁴² Kazvînî, *Acâibü'l-Mahlûkât*, (Or.14140), 132v.

burada eksik varak tespit edilmiştir. Bu sebeple Süleymaniye nüshasında “Hâtîme” bölümünde tasvirinin olup olmadığı anlaşılamamıştır. Ancak adalar kısmında tasviri mevcuttur.

Nüshaların Zenc Denizi, Seksâr Adası bölümünde bu kavme bir hikâye ile değinilmiştir. Yakûb İbn İshâk es-Sirah, bir gün yüzünde çizikler olan bir adam görür ve ona sebebini sorunca o kişi başından geçen olayı anlatır. Adam bir adaya çıkar ve adada köpek başlı insan suretli vahşi bir grup tarafından esir edilir. Orada mahkûm olan yaşlı bir kimsenin yardımıyla kaçar. Hikâye şöyle devam eder:

Birçok ağaç var. Birisine yöneldim. Meyve ağacı altında güzel suretli erkekler vardı. Onların yanına oturum. Benim kelimimi anlamıyorlardı bende onların kelimini anlamıyordum. Ben onlarla otururken bir adam omzuma elini koydu. Boynuma çıktı ve bacaklarını bana doladı. Beni kaldırdı. Onu üzerimden atmaya çalıştım. Yüzümü tırmaladı. Onlar erkeklerdi. Kemiksiz uzun bacakları vardır. Ayağa kalkmaya güçleri yetmiyordu. Beni ayağa kaldırımca ağaçların etrafında dönmeye başladım. O meyve topluyor, yiyor ve arkadaşlarına atıyordu. Onlar buna gülüyordu. Ben onun esiriydim. Gözümde bazı ağaç dalları isabet etti. Üzümün bir şey yapmak istedim. Suyunu bir oyukta ezdim ve onu içirdim. Yudumladı ve yudumlayınca bacakları benden çözüldü. Hemen onu üzerimden attım. Yüzümde gördüğün bu tırmalama izleri onun tırnaklarının izleridir.⁴³

Resim 40: Bacakları Kemiksiz Halk, Münih Bavarian Lib., cod.arab 464, 67v.

Resim 41: Bacaklarında Kemikleri Olmayan Toplum, British Lib., Or.14140, 132v.

Vâsıt'ta henüz el-Kazvînî hayatta iken tamamlanan Münih nüshası tasvirlerinde figürler hareketli pozisyonlarda resmedilmiştir. Zemin rengi bulunmayan bu tasvirler dikdörtgen bir

⁴³ Kazvînî, *Acâibü'l-Mahlûkât*, (Yenicami, 00813), 52b.

çerçeve içine alınmıştır. Resimler anlatımı güçlendirmek adına eklenen tasvirleri, ön plana çıkaracak sade kompozisyonlardan oluşur. Birkaç minyatür hariç bitki motiflerine dahi yer verilmemiştir.

British nüshası tasvirleri Münih nüshasına göre daha zengindir. Canlı renklerin tercih edildiği British nüshasında basit bitki motiflerinden yararlanılmıştır. British nüshasında zemin, Makâmât minyatürlerinde aşına olunan otlu bir şerit hâindedir.⁴⁴ Ana motifse kompozisyonun ortasındadır. Metin incelendiğinde resimlerdeki ayrıntılar nakkaşın metne oldukça sadık kaldığını gösterir. Bu açıdan Münih nüshası ile benzerdir.

Süleymaniye yazması “Hâtîme” bölümü ilk kısmında resimlerde parlak kırmızı ve turuncu zemin rengi tercih edilmiştir. Arka fonda kahverengi yapraklı bitkisel motifler yer alır. Nakkaş genel anlamda metne bağlı kalmıştır ancak metin dışı unsurlara da yer vermiş ve bazen metindeki bilgiler göz ardı etmiştir.

2. Melez Hayvanlar

“Hâtîme” bölümünün ikinci kısımda iki farklı türden doğan melez hayvanlar ele alınmıştır. Hangi hayvanlar olduğunu metinde belirtmiş ve tasvirlerine yer verilmiştir. Münih nüshasında melez hayvanlar kısmında 7, British nüshasında eksik varak olduğu tespit edilmiştir. Eksik varaklar sebebiyle bu kısımda British nüshasında 2, Süleymaniye nüshasında melez hayvanlar kısmında 7 adet tasvir bulunmaktadır. Üç nüshanın da mevcut tasvirleri aynı konulara aittir. Bu bölümde hayvanların hangi tür hayvanlardan türediği bilgisi üzerinde durulmuş, bazı yerlerde de görünüşlerine dair bilgiler verilmiştir.

2.1. Zürafa

Eserde ele alınan ilk melez hayvan zürafadır: “Erkek sırtlan ve Habeş devesinden doğmadır. Gerçekten acayip bir şekli vardır. Bu melez manda ile çiftleştiğinde zürafa doğar.”⁴⁵ Münih nüshası tasvirinde 209r sayfasındadır. **(Resim 42)** Süleymaniye nüshasındaki resimde zürafa daha çok deveye benzer surette tasvir edilmiştir. **(Resim 43)** Her iki minyatürün de sayfa içindeki konumları ve çerçeveleri aynıdır. British nüshasında bu konunun varağı eksiktir.

⁴⁴ Güner İnal, *Türk Minyatür Sanatı: (Başlangıcından Osmanlılara kadar)* (Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1995), 61.

⁴⁵ Kazvînî, *Acâibü'l-Mahlûkât*, (cod.arab 464), 209r.

Resim 42: Zürafa, Münih Bavarian Lib., cod.arab 464, 209r.

Resim 43: Zürafa, Süleymaniye Ktb., Yenicami 00813, 179a.

2.2. At ve Zebra Melezi

Münih nüshasının 209r ve Süleymaniye nüshasının 179a sayfasında “At ve zebradan doğmadır.” diyerek başka bir melez hayvandan bahsedilir. Münih nüshası tasvirinde eşek suretinde çizilmiştir. (**Resim 44**) Süleymaniye nüshasında tasvirinde ise iki hayvandan biri eşek biri zebra suretindedir. (**Resim 45**)

Resim 44: Yarı At Yarı Zebra, Münih Bavarian Lib., cod.arab 464, 209r.

Resim 45: Yarı At Yarı Zebra, Süleymaniye Ktb., Yenicami 00813, 179a.

2.3. Melez Deve

Hayvanla ilgili “Fevâlic⁴⁶ devesi ve Arap devesinden doğmadır. Bahtî olarak isimlendirilir. Deve sınıfının en iyisidir.”⁴⁷ şeklinde birkaç cümle yer alır. Münih ve Süleymaniye nüshalarında bu deve türünün tasviri mevcuttur. (**Resim 46-47**)

⁴⁶ İki hörgüçlü bir deve türüdür.

⁴⁷ Kazvînî, *Acâibü'l-Mahlûkât*, (cod.arab 464), 209r.

Resim 46: Melez Deve, M n h Bavarian Lib., cod.arab 464, 209r.

Resim 47: Melez Deve, Süleymaniye Ktb., Yenicami 00813, 179b.

2.4. Ayı-İnsan Melezi

El-Kazv n  bu yaratıkları ‘‘İnsan ve ayıdan doğmadır. Bana onu gören biri bahsetti. Dedi ki: ‘O, ayının tüyleri gibi tüyleri haricinde insan suretindedir. İnsan gibi konuşabilir ve anlayabilir.’’’⁴⁸ şeklinde açıklar. M n h nüshası 209v, Süleymaniye 179b sayfasında tasviri yer alır. (**Resim 48-49**)

Resim 48: Yarı İnsan Yarı Ayı, M n h Bavarian Lib., cod.arab 464, 209v.

Resim 49: Yarı İnsan Yarı Ayı, Süleymaniye Ktb., Yenicami 00813, 179b.

⁴⁸ Kazv n , *Ac ib 'l-Mahl k t*, (Yenicami, 00813), 179b.

2.5. Sırtlan-Kurt Melezi

“Sırtlan ve kurttan doğmadır. Gerçekten acayip bir şekli vardır. Erkeği sırtlan olursa ona Sem’ denir. Eğer erkeği kurt olursa I’sbêr denir.”⁴⁹ şeklinde hakkında bilgi verilir. Münih 209v, Süleymaniye 179b sayfalarında tasvirleri yer alır. (**Resim 50-51**) Münih nüshası tasvirindeki figür bir köpeği andırmaktadır. Süleymaniye tasvirindeki iki hayvan figürü ise ne kurda ne de sırtlana benzemektedir.

Resim 50: Kurt ve Sırtlan Melezi, Münih Bavarian Lib., cod.arab 464, 209v.

Resim 51: Kurt ve Sırtlan Melezi, Süleymaniye Ktb., Yenicami 00813, 179b.

2.6. Kurt-Köpek Melezi

Kurt ile köpeğin birleşiminden oluşan hayvan tipi ile ilgili metin şu şekildedir: “Kurt ve köpekten doğmadır. Desîm denir. Köpekler Yemen’de kurtlarla çiftleşirse tazı doğar. O, köpeklerin en kötüsüdür.”⁵⁰ Münih nüshası tasvirinde av köpeğine benzer şekilde resmedilmiştir. (**Resim 52**) British nüshasında bu melez köpeğe kadarki konulara ait varaklar eksiktir. British nüshasının 134r sayfasındaki tasvirdeki hayvan figürü tüylü bir köpek suretindedir. (**Resim 53**) Süleymaniye tasviri 179b sayfasındadır. (**Resim 54**) Buradaki hayvan figürünün köpek ve kurt ile bir alakası yoktur.

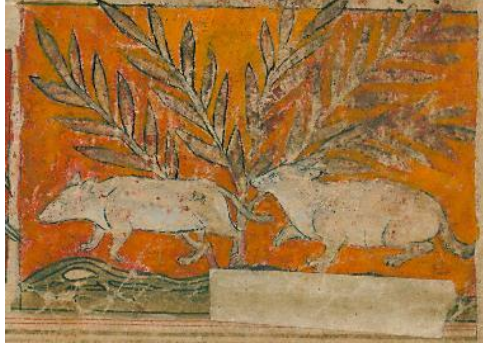
Resim 52: Kurt ve Köpek Melezi, Münih Bavarian Lib., cod.arab 464, 209v.

Resim 53: Kurt ve Köpek Melezi, British Lib., Or. 14140, 134r.

⁴⁹ Kazvînî, *Acâibü'l-Mahlûkât*, (cod.arab 464), 209v.

⁵⁰ Kazvînî, *Acâibü'l-Mahlûkât*, (Or. 14140), 134r.

Resim 54: Kurt ve Köpek Melezi, Süleymaniye Ktb., Yenicami 00813, 179b.

2.7. Yaban Güvercini

Melez hayvanlardan sonuncusu yaban güvercinidir: “Güvercin ile bir yaban güvercininden doğmadır. Râibî olarak isimlendirilir.”⁵¹ Münih nüshası tasviri 209v’de yer alır. **(Resim 55)** British minyatüründe basit bir ot şeridi üzerinde bir kuş yer alır. **(Resim 56)** Süleymaniye nüshasında ise kuş bir dal üzerindedir. **(Resim 57)**

Resim 55: Yaban Güvercini, Münih Bavarian Lib., cod.arab 464, 209v.

Resim 56: Yaban Güvercini, British Lib., Or. 14140, 134r.

Resim 57: Yaban Güvercini, Süleymaniye Ktb., Yenicami 00813, 179b.

Münih nüshası tasvirlerinde görülen sadelik görselin metindeki anlatımı desteklediğini gösterir. Ön planda olan sadece hayvan figürleridir. Bu açıdan bakıldığında nakkaşın bir ders kitabını resimler gibi bilimsel nitelikte çalıştığı düşünülebilir. British ve Süleymaniye nüshaları Münih’e göre daha zengindir. British nüshasında melez hayvanlar kısmında varakların bazıları

⁵¹ Kazvînî, *Acâibü'l-Mahlûkât*, (Or. 14140), 134r.

eksiktir. Bu bölümde British'te 2 tasvir yer alır. Süleymaniye tasvirlerinde nakkaş, kompozisyonlarında birden fazla figürle çalışmış, bitkisel motiflerden yararlanmışır.

3. Suretleri Garip Canlılar

El-Kazvînî, vuku bulması zor veya çok nadir rastlanan garip suretli fertlere eserinin bu son kısmında değinmiştir. Bu bölümde Münih nüshasında 14, British nüshasında 9, Süleymaniye nüshasında 8 tasvir bulunur. Münih nüshasında üçüncü kısımda anlatılan bazı konular “Hâtîme” bölümünün ilk kısmına ait olmalıdır. Varakların karışmış olması muhtemeldir. Zâbic ve Râminî Adası'nda yaşayan halk; hortumlu ve kanatlı kavim, tek gözleri kör olan topluluk, köpek başlı halk, bacakları kemiksiz kavim diğer iki nüshanın “Hâtîme” bölümlerinin ilk kısmında ele alınmıştır.

3.1. Êc Bin Unuk

Êc Bin Unuk İsrâiliyat kaynaklı efsanevi bir devdir. Kâ'b el-Ahbâr'ın rivayetine göre Êc, Kabil ve kız kardeşinin çocuğudur.⁵² Bu efsanevi dev çok ilgi görmüş, merak edilmiş; bu sebeple pek çok yazmada resimlenmiştir. *Acâibü'l-Mahlûkât* yazmalarının yalnızca Arapça nüshalarında değil, Farsça ve Türkçe çevirilerinde de bu dev resimlenmiştir. İncelenen üç nüshada da bu konu resimlidir. Münih yazmasının 210r, British yazmasının 134r, Süleymaniye yazmasında ise bu konunun tasviri 180a sayfasında bulunur.

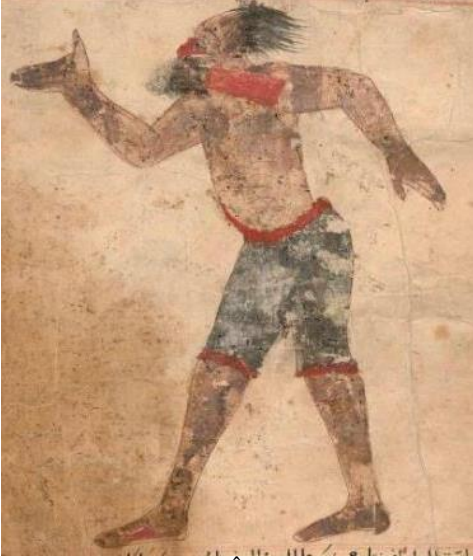
El-Kazvînî metinde Êc b. Unuk konusunda Vehb b. Münebbih'in (ö. 114/732) rivayetine yer vermiştir:

Êc insanların en iyisi ve güzeliydi. Boyu ve büyüklüğü vasıflandırılmaz. Allah ona uzun ömür ihsan etmiştir. Öyle ki Musa b. İmrân Aleyhisselam zamanına ve Nuh Aleyhisselam zamanına ulaşmıştır. Êc Nuh'tan gemide kendisini de taşımamı istedi. Nuh ona “Haydi ey Allah'ın düşmanı! Seni kim taşıyın.” dedi. Tufanın suyu onun yarısındaydı. Yaratılıştan zalimdi. Karada ve denizdeki işlerinde de müfsitti. İsrailoğulları Teyh'e ulaştıklarında kamp kurdular. Kampları 2 fersahtı Êc, büyük bir daha yöneldi ve kampları kadar büyük bir parça kopardı. Onu başının üzerinde taşıdı ve İsrailoğullarının helak olması için onların üzerine fırlatmak istedi. Allah gagasında taş olan kuş gönderdi. Kuş onu Êc'un kaldırdığı kayanın üzerine koydu. Kaya ortasından delindi ve Êc'un boynuna geçti. Malul oldu. Allah bunu Hz. Musa'ya haber verdi ve o da asasıyla çıkageldi. Asasıyla Êc'a vurdu ve onu öldürdü. Bacakları zamanla Nil üzerinde köprü oldu.⁵³

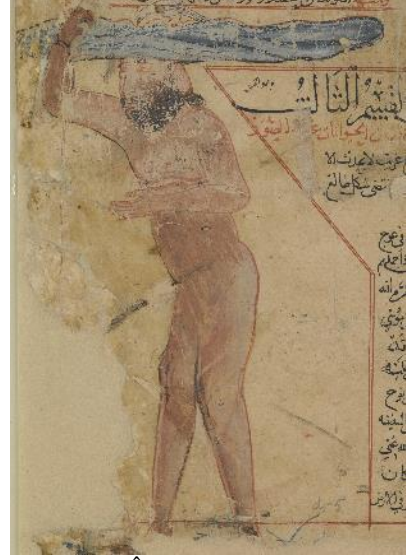
⁵² Nebi Bozkurt, “Êc B. Unuk”, *TDV İslam Ansiklopedisi* (İstanbul, 2012), 34.

⁵³ Kazvînî, *Acâibü'l-Mahlûkât*, (Yenicami, 00813), 180a.

Üç nüshada da *Ûc*'un tasvir vardır. British ve Süleymaniye resimleri aynı kompozisyonda resmedilirken Münih nüshası diğer iki örnekten ayrılır. **(Resim 58)** British tasvirinde ise çıplak şekilde resmedilen *Ûc*, başı üzerine kayayı kaldırmış ve Allah tarafından gönderilen kuş bu kayanın ortasında gagasını kayaya dayamış hâldedir. **(Resim 59)** Süleymaniye tasvirinde de sahne aynıdır. Bu tasvirde *Ûc*'un gövdesini örten bir kıyafeti vardır. **(Resim 60)**

Resim 58: *Ûc* Bin Unuk, Münih Bavarian Lib., cod.arab 464, 210r.

Resim 59: *Ûc* Bin Unuk, British Lib., Or.14140, 134r.

Resim 60: *Ûc* Bin Unuk, Süleymaniye Ktb., Yenicami 00813, 180a.

3.2. Bulgar Devi

Bir diğer acayip yaratık, el-Kazvî'nin Muktedir Billah'ın Bulgar elçisi Ahmed b. Fadlân'nın (ö. 310/922'den sonra)⁵⁴ rivayetine dayanarak eserine eklediği devdir:

Bulgar melikinin yanında büyük bir adam olduğunu işittim. Onun hakkında sordum. “Evet. Lakin bizim ülkemizden değildir. İtil nehrindedir. Boyu 12 zira olan bir adamdır. Başı olması

⁵⁴ Saleh Muhammedoğlu Aliev, “İbn Fadlân”, *TDV İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV, 1999),477

gerekenden büyüktür ve burnu bir karıştan uzundur. İki büyük gözü vardır. Her bir parmağı bir karış kadardır.”⁵⁵

Metin üç yazmada da aynıdır. Tasvirleri, Münih nüshası 210v, British 134v, Süleymaniye 180b sayfalarındadır. (Resim 61-62-63)

Resim 61: Bulgar Devi, Münih Bavarian Lib., cod.arab 464, 210v.

Resim 62: Bulgar Devi, British Lib., Or.14140, 134v.

Resim 63: Bulgar Devi, Süleymaniye Ktb., Yenicami 00813, 180b.

3.3. Musul Devi

El-Kazvînî, metninde “Bazı fukaha bana Müslüman Kürtler arasında gördükleri bir kişiden bahsetti.”⁵⁶ diyerek bu canlı hakkında bilgi verir. British nüshasının metninde “Bazı fukaha 727 senesinde, ben Musul’dayken zikretti. Musul’un bazı dağlarında yaşarlar. Bir çocuk on beş yaşına ulaştıktan sonra boyları, 9 ziradır. Güçlü bir adamı tutup sırtı üzerinden atar. Sahib-i Musul Bedreddin Lü’lü’⁵⁷ bu adamı hizmetinde kullanmak istedi. ‘Bu adamın aklının

⁵⁵ Kazvînî, *Acâibü'l-Mahlûkât*, (Or. 14140), 134v.

⁵⁶ Bavarian Lib., cod.arab 464, 210v.

⁵⁷ Bedrüddîn Lü’lü’ (ö. 657/1259), 1233-1259 yılları arasında Musul hükümdarı olmuştur.

eksiktir. Meliklerin hizmetinde kullanmaya uygun değildir.’ dediler ve onu bıraktı.”⁵⁸ şeklinde tarif edilir.

Münih nüshası tasvirinde ayakta ve hareketli pozda resmedilmiştir. **(Resim 64)** British tasvirinde bu dev Münih ile aynı pozda ince bir ot şeridi üzerindedir. **(Resim 65)** Süleymaniye yazmasındaki tasvirde ise hikâyeden bir sahne resmedilmiştir. **(Resim 66)** Arka fonda İlhanlı üslubunda tercih edilen iri çiçekli bitkiler yer alır.

Resim 64: Musul Devi, Bavarian Lib.,
cod.arab 464, 210v.

Resim 65: Musul Devi, British Lib.,
Or.14140, 134v.

Resim 66: Musul Devi, Süleymaniye Ktb., Yenicami 00813, 180b.

3.4. Yapışık İkizler

Metinde İmam Şâfiî tarafından bir rivayet nakledilir: “Yemen’in bazı bölgesinde, ortasından aşağısına değin bir kadın bedeni, ortasından üstü iki beden olan bir insan gördüm. İki başı, iki yüzü, 4 kolu var. İkisi de insan gibi yer, içerler.”⁵⁹

⁵⁸ Kazvînî, *Acâibü'l-Mahlûkât*, (Or.14140), 134v.

⁵⁹ Kazvînî, *Acâibü'l-Mahlûkât*, (cod.arab 464), 212r.

Münih nüshası 212r sayfasındaki Şâfiî'nin bu kişiyle karşılaşmasının anlatıldığı tasvirde bu yapışık ikizlerin başları hale içinde resmedilmiştir. Şâfiî resmin sağında yer alır. **(Resim 67)** British nüshası tasviri daha farklıdır. Çıplak hâldeki bu ikizler belden itibaren değil, omuzdan itibaren iki bedendir. **(Resim 68)** Bu tasvirde de diğer nüshada olduğu gibi Şâfiî kompozisyona eklenmiştir. Süleymaniye 181a'daki tasvirde Şafi kompozisyona dâhil edilmemiştir. **(Resim 69)**

Resim 67: Siyam İkizi, Münih Bavarian Lib., cod.arab 464, 212r.

Resim 68: Siyam İkizi, British Lib., Or.14140, 135r.

Resim 69: Siyam İkizi, Süleymaniye Ktb., Yenicami 00813, 181a.

3.5. İnsan Başlı Zağ

Konu ile ilgili bir rivayete yer verilir:

Ebu Said es-Sirâfi bazı kitaplarda zikretti. Dedi ki “Kadı Yahya b. Eksem’in (ö. 242/857)⁶⁰ yanına vardım. Onun yanında kafeste başı insan başı gibi zağ şeklinde bir kuş vardı. Kuşun sırtında ve göğsünde ur vardı. ‘Bu nedir?’ dedim. Kadı ‘ona sor’ dedi. ‘Sen nesen?’ dedim. Fusha lisanla şiir okudu.”⁶¹

Münih nüshası 212r, British nüshasında 135r, Süleymaniye nüshasında 181a sayfasında tasvirleri bulunur. **(Resim 70-71-72)** Bu insan başlı kuş figürü; gerek çini, gerek mimari, gerekse de resimli el yazmalarında rastlanan bir figürdür. Paris Bibliotheque Nationale Arabe

⁶⁰ Şükrü Özen, “Yahyâ b. Eksem”, *TDV İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV, 2013). 249.

⁶¹ Kazvînî, *Acâibü'l-Mahlûkât*, (cod.arab 464), 212r.

5847 numarada kayıtlı, 1237 tarihli bir Makâmât yazmasının 121r varağındaki ada tasvirinde, benzer şekilde insan başlı kuş figürü yer almaktadır.

Resim 70: İnsan Başlı Zağ, Münih Bavarian Lib., cod.arab 464, 212r.

Resim 71: İnsan Başlı Zağ, British Lib., Or.14140, 135r.

Resim 72: İnsan Başlı Zağ, Süleymaniye Ktb., Yenicami 00813, 181a.

British nüshasında bu konuda 135v sayfasında bir minyatür daha bulunur. Bu tasvir diğer iki nüshada kanatlı tilkinin tasvirinin bulunduğu yere çizilmiştir. Metin incelendiğinde, kanatlı tilki bahsine geçilmiş ancak tasvirinin olması gereken yerde Ebu Said'in kadı Yahya b. Eksem'in yanında, insan başlı zağı (kargayı) kafeste gördüğü sahnenin resmi bulunur. (**Resim 73**) Bu resimde kadının oturduğu minder ve zemindeki ot şeridi Makâmât minyatürlerini andırır. Solda ayaktaki figür Ebu Said olmalıdır. Kuş ise kafes içerisinde tasvir edilmiştir.

Resim 73: Kafeste İnsan Başlı Zağ, British Lib., Or.14140, 135r.

3.6. Kanatlı Tilki

Acayip canlılardan bir diğeri de kanatlı tilkidir: “Ebu Reyhan el-Hârizmi (ö. 453/1061[?])⁶², Nuh b. Mansur es-Sâmânî’ye (ö. 389/999’dan sonra)⁶³ iki kanatlı bir tilki hediye eder. İnsanlar yaklaştığından kanatlarını açar uzaklaştıklarında kanatlarını kapatır.”⁶⁴ Münih nüshası tasviri 212r’dedir. **(Resim 74)** British nüshasında konunun resmi boynuzlu at figürü ile birlikte. **(Resim 75)** Süleymaniye tasviri 181a’dadır. **(Resim 76)**

Resim 74: Kanatlı Tilki, Münih Bavarian Lib., cod.arab 464, 212r.

Resim 75: Kanatlı Tilki, British Lib., Or.14140, 135r.

Resim 76: Kanatlı Tilki, Süleymaniye Ktb., Yenicami 00813, 181a.

3.7. İki başlı Velet

Horasan’da bir kadının iki başlı bir çocuk doğurduğu köyden bahsedilir. “Bir kadın iki başlı bir çocuk doğurdu.”⁶⁵ şeklinde tarif edilir. Münih 212v, British 135r, Süleymaniye 181a sayfalarında tasvirleri bulunur. **(Resim 77-78-79)** British ve Süleymaniye resimlerinde çocuk yenidoğan olarak resmedilirken Münih tasvirinde 2 başlı bir adam resmedilmiştir.

Resim 77: İki Başlı Çocuk, Münih Bavarian Lib., cod.arab 464, 212v.

Resim 78: İki Başlı Çocuk, British Lib., Or.14140, 135r.

⁶² Günay Tümer, “Bîrûnî”, *TDV İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV, 1992). 206.

⁶³ Abdülkerim Özyayın, “Abdûlmelik b. Nûh b. Mansûr”, *TDV İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV, 1988). 271.

⁶⁴ Kazvînî, *Acâibü'l-Mahlûkât*, (cod.arab 464), 212r.

⁶⁵ Kazvînî, *Acâibü'l-Mahlûkât*, (Yenicami 00813), 181a.

Resim 79: İki Başlı Çocuk, Süleymaniye Ktb., Yenicami 00813, 181a.

3.8. Boynuzlu At

Konu ile ilgili “Ebu Reyhan el-Hârîzmi, Maveraünnehir’in sahibi Nuh b. Mansur es-Sâmânî’ye boynuzlu bir at hediye etti.” şeklinde tek cümle yer alır.⁶⁶ Üç yazmada da konunun resmi bulunur. Tasvirler, Münih yazmasının 212v, British 135r, Süleymaniye 181b sayfalarındadır. (**Resim 80-81-82**)

Resim 80: At, Münih Bavarian Lib., cod.arab 464, 212v.

Resim 81: At, British Lib., Or.14140, 135r.

Resim 82: At, Süleymaniye Ktb., Yenicami 00813, 181b.

DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Makalede incelenen Münih Bavarian Lib. cod.arab 464, British Lib. Or.14140 ve Süleymaniye Ktp. Yenicami 00813 numaralarında kayıtlı *Arapça Acâib’ül-Mahlûkât ve Garâib’ül-Mevcûdât* nüshalarının “Hâtîme” bölümü minyatürleri incelendiğinde ortak konuların resimlendiği görülmüştür. “Hâtîme” bölümünde ele alınan konular insanların ilgisini

⁶⁶ Kazvînî, *Acâibü'l-Mahlûkât*, (cod.arab 464), 212v.

çeken acayip suretli ve garip şekilli mahluklardan oluşur. Bahsi geçen tüm konuların resimlenmesi özellikle bu tür konulara karşı merakın ve ilginin oluşundan kaynaklanmaktadır.

Her üç nüshanın tasvirlerinde, dönemin İslam resim üslubuna uygun olarak içeriği basit şekilde görselleştirme amaçlanmaktadır. Olay bir veya birkaç figür, zaman zaman da ilave olarak birkaç üsluplaştırılmış bitki ilave edilmiştir. Özellikle bazı bitki betimlerinde Selçuklu üslubu dikkat çekmektedir.

Münih nüshasındaki kemiksiz insan topluğu örneklerinde olduğu gibi (**Resim 83-90**), bu nüshalar *Acâibü'l-Mahlûkât* resimlerinde kalıpların oluşmasında temel olmuştur. Sonraki yüzyıllarda resimli nüshalarda büyük ölçüde bu üç nüshadaki kalıplar kullanılmıştır. Deyim yerindeyse, en çok resimlenen *Acâibü'l-Mahlûkât* konuların başında gelen “Hâtıme” bölümü resim kalıpları da bu üç eserle oluşmuştur.

Resim 83:
Kemiksiz
İnsan, Ryland
Lib., Persian,
Ms 37, 82a.

Resim 84:
Kemiksiz İnsan,
Ryland Lib.,
Persian, Ms 3, 75b.

Resim: 85
Kemiksiz İnsan,
Bodleian Lib.,
Qus-312, 89a.

Resim 86:
Kemiksiz İnsan,
Bodleian, Ms Turk
d 2, 133a.

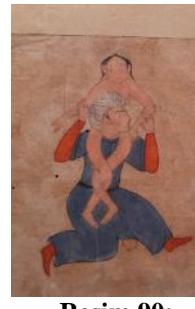
Resim 87:
Kemiksiz İnsan
British Lib., Or
12220, 76a.

Resim 88:
Kemiksiz İnsan,
Cambridge Lib.,
Or 538.

Resim 89:
Kemiksiz İnsan,
British Lib., IO
Islamic 1377,
80b.

Resim 90:
Kemiksiz İnsan,
Chester Beatty
Lib., Pers 128,
78a.

El-Kazvî'nin *Acâibü'l-Mahlûkât ve Garâibü'l-Mevcûdât* isimli eserinin incelenen erken tarihli bu nüshalarında bir resimleme geleneğinden bahsetmek mümkündür. Ortak konuların resmedilmesi ve resimlerin genel anlamda metin ile uyumlu oluşu nakkaşların metinleri dikkate aldığını gösterir. Bu nüshalar arasında oldukça sade kompozisyonlara sahip Münih yazması en erken tarihli yazma olması açısından önem arz etmektedir. 1322 tarihli Süleymaniye nüshası metin olarak bu yazma ile tamamen aynıdır. Ancak 1300 tarihli British nüshası bu açıdan diğer iki yazmadan ayrılır. Genel manada metinler uyuşmakla birlikte kelime farklılıklarının yanında British metninde verilen bilgiler açısından da farklılıklar söz konusudur. Resimlenen konular bakımından da British nüshası daha zengindir. Çalışmaya dâhil edilmeyen “Süfliyyât” bölümünde ele alınan dağlar ve nehirler konusunda British'te minyatürler bulunurken Münih ve Süleymaniye yazmalarında bu konularda tasvire yer verilmemiştir. Münih ve British nüshaları metinleri arasında bir benzerlik vardır ki o da Münih nüshası “Süfliyyât” bölümü hayvanlar kısmında ele alınan cinler konusudur. Münih nüshasına sonradan da eklenmesi muhtemel sayfalarda tasvir yerleri sembolik olarak boş bırakılırken British nüshasında bu konuda tasvirler yer verilmiştir. Süleymaniye nüshasında ise bu konu tamamen es geçilmiş metinde yer verilmemiştir.

Münih yazması tasvirleri oldukça sade resimlerdir. Yer yer Paris Bibliotheque Nationale Arabe 5847 numarada kayıtlı 1236-37 tarihli Makâmât minyatürlerinden etkiler görülür. Özellikle melekler kısmında meleklerin kıyafetlerinde bu etki oldukça hissedilir. Söz konusu aynı benzerlik British nüshasında da hissedilir. Kompozisyonlarda çimen türü ince zemin şeridi, kullanılan renkler, kıyafetler benzerlik gösterir. Eserlerin tarihleri dikkate alındığında Moğol etkilerinin yazmalarda görülmesi muhtemeldir. Moğol döneminde Asya'dan gelen sanatçılarla birlikte Çin etkisi İslam resimlerine karışmıştır. Uygur tipleri ve Çin etkileri resimlerde kendini belli eder. Özellikle renk konturları ile yapılan çizgisel boyama uzak doğu etkisinin bir göstergesidir. Üc tasvirinde, Üc'un kaldırdığı kayanın aynı rengin tonları ile çizgisel şekilde boyanması bu tekniğin bir örneğidir. Nitekim makaleye dâhil edilmeyen Münih nüshası meleklerinin kıyafetlerinde ve Süleymaniye nüshasının deniz tasvirlerinde suyun birbirine paralel çizgilerle, aynı rengin tonlarıyla oluşturulan dalga efekti bir başka örnek sayılabilir.

Persis Berlekamp'e göre Münih nüshası Vâsıt'ta, British nüshası ise muhtemelen Musul'da, Süleymaniye nüshası ise Fars bölgesinde hazırlanmıştır. 1300 ve 1322 tarihli iki

nüsha Türk-Moğol ailesinden İncü sülalesinin resim üslubu ile ilişkilidir.⁶⁷ İncü döneminde hazırlanmış olması muhtemel Süleymaniye nüshası tasvirleri uzak doğu etkileri ile Moğol etkilerini de gösterir. Ayrıca metin arasında yer alan minyatürlerin İncü dönemi tasvirlerinin en belirgin özelliği, kompozisyonlarının enine gelişimi, zeminin kırmızı veya sarı gibi renklere boyanmasıdır. Kompozisyonlarda manzaralar basit elemanlardan oluşur. Hikâyecî anlatıma uygun olarak resimde figürler, irilikleri ile dikkati üzerlerine çekerler. Bu dönem resimlerinde zemin ve giysilerde Moğol etkisi hissedilir.⁶⁸

İslam medeniyetinde en çok resimlenen eserlerin başında gelen *Acâibü'l-Mahlûkât*'ın, yine en çok resimlenen konuları olan “Hâtîme” bölümü, gerek metin olarak dönemin insan hayal gücünü ortaya koyması gerek hayal gücünün ilk olarak görselleştirmesini ortaya koyması açısından önem arz etmektedir.

⁶⁷ Berlekamp, *Wonder, Image and Cosmos in Medieval Islam*, 31.

⁶⁸ Filiz Çağman-Zeren Tanındı, *Topkapı Sarayı Müzesi İslam Minyatürleri* (İstanbul: Tercüman Sanat ve Kültür Yayınları, 1979), 15.

KAYNAKÇA

- Ak, Mahmud. "Coğrafya: E) Osmanlılar Dönemi". 8/62-66. İstanbul: TDV, 1993.
- And, Metin (ed.). *Minyatürlerle Osmanlı-İslâm mitologyası*. İstanbul: YKY, Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık, 4. Baskı, 2012.
- Berlekamp, Persis. *Wonder, Image and Cosmos in Medieval Islam*. New Haven, Conn: Yale University Press, 2011.
- Bozkurt, Nebi. "Üc B. Unuk". *TDV İslam Ansiklopedisi*. 42/34-35. İstanbul, 2012. <https://islamansiklopedisi.org.tr/uc-b-unuk>
- Carboni, Stefano. *The wonders of creation and the singularities of painting: a study of the Ilkhanid London Qazvîni*. Edinburgh: Edinburgh University Press, 2015.
- Çağman, Filiz-Tanıdı, Zeren. *Topkapı Sarayı Müzesi İslam Minyatürleri*. İstanbul: Tercüman Sanat ve Kültür Yayınları, 1979.
- Çelebi, İLYAS. "Ye'cüc ve Me'cüc". *TDV İslam Ansiklopedisi*. 43/373-375. İstanbul, 2013. <https://islamansiklopedisi.org.tr/yecuc-ve-mecuc>
- İnal, Güner. *Türk Sinyatür Sanatı: Başlangıcından Osmanlılara kadar*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1995.
- İzgi, Cevat. "Kazvîni, Zekeriyâ b. Muhammed". *TDV İslam Ansiklopedisi*. 25/160. Ankara: TDV, 2022.
- Kazvîni, Zekeriyâ İbn Muhammed. *Acâibü'l Mahlûkât*. Yazma Eser. The John Rylands Library, Persian MS 3.
- Kazvîni, Zekeriyâ İbn Muhammed. *Acâibü'l Mahlûkât*. Yazma Eser. The John Rylands Library, Persian MS 37.
- Kazvîni, Zekeriyâ İbn Muhammed. *Acâibü'l Mahlûkât*. Yazma Eser. Chester Beatty Library, Pers 128.
- Kazvîni, Zekeriyâ İbn Muhammed. *Acâibü'l Mahlûkât ve Garâibü'l-Mevcûdât*. Yazma Eser. British Library, Or 14140.
- Kazvîni, Zekeriyâ İbn Muhammed. *Acâibü'l Mahlûkât ve Garâibü'l-Mevcûdât*. Yazma Eser. Chester Beatty Lib, Pers 128.
- Kazvîni, Zekeriyâ İbn Muhammed. *Acâib'ül-Mahlûkât*. Yazma Eser. Bodleian Library, Ms. Ousley 312.
- Kazvîni, Zekeriyâ İbn Muhammed. *Acâib'ül-Mahlûkât*. Yazma Eser. British Library, Or. 12220.
- Kazvîni, Zekeriyâ İbn Muhammed. *Acâib'ül-Mahlûkât*. Yazma Eser. Cambridge University Library, Or. 538.
- Kazvîni, Zekeriyâ İbn Muhammed. *Kitâb Acâib el-Mahlûkât ve Garâib el-Mevcûdât*. British Library, IO Islamic 1377.
- Kazvîni, Zekeriyâ İbn Muhammed. *Kitâb Acâibü'l Mahlûkât ve Garâibü'l-Mevcûdât*. Yazma Eser. Bavarian State Library, cod.arab 464.
- Kazvîni, Zekeriyâ İbn Muhammed el-. *Acâibü'l Mahlûkât ve Garâibü'l-Mevcûdât*. Yazma Eser. Yenicami: Süleymaniye Kütüphanesi, 00813.
- Keçelioğlu, Sünbül. *Türkçe Aca'ibü'l-Mahlûkât Yazmalarının Minyatürlerinde Üslup ve İkonografi*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 1997.
- Kök, Bahattin. "Lü'lü', Bedreddin". *TDV İslâm Ansiklopedisi*. 27/257. Ankara: TDV, 2003.
- Kurtuluş, Rıza. "İncülular". *TDV İslâm Ansiklopedisi*. 22/280-281. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, 2000. <https://islamansiklopedisi.org.tr/inculular>
- Kut, Günay. "Acâib'ül-Mahlûkât". *TDV İslam Ansiklopedisi*. 1/315-317. İstanbul: TDV, 1988.

- KÜHNEL, ERNST. *Doğu İslam Memleketlerinde Minyatür*. çev. Suut Kemal Yetkin-Melahat Özgü. Ankara: AÜ İlahiyat Fakültesi TTK Basımevi, 1952.
- Maqbul Ahmad, Sayyid. “Coğrafya”. *TDV İslam Ansiklopedisi*. 8/50-62. İstanbul: TDV, 1993.
- Muhammedoğlu Aliev, Saleh. “İbn Fadlân”. *TDV İslam Ansiklopedisi*. 19/477-479. İstanbul: TDV, 1999.
- Özaydın, Abdülkerim. “Abdülmelik b. Nûh b. Mansûr”. *TDV İslam Ansiklopedisi*. 1/271. İstanbul, 1988.
- Özen, Şükrü. “Yahyâ b. Eksem”. *TDV İslam Ansiklopedisi*. 43/249-251. İstanbul: TDV, 2013.
- Özgüdenli, Osman Gazi. “Reşîdüddin Fazlullâh-ı Hemedânî”. *TDV İslam Ansiklopedisi*. 35/19-21. İstanbul: TDV, 2008. <https://islamansiklopedisi.org.tr/residuddin-fazlullah-i-hemedani>
- Surûrî, Muslahaddin. *Tercüme-i Kitâb Acâibü'l Mahlûkât*. Yazma Eser. Bodleian Library, MS. Türk. D.2.
- Tümer, Günay. “Bîrûnî”. *TDV İslam Ansiklopedisi*. 6/206-215. İstanbul: TDV, 1992.
- Yaman, Bahattin. *Osmanlı Resim Sanatında Kıyamet Alametleri: Tercüme-i Cifru'l-Câmi ve Tasvirli Nüshaları*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2002.
- Yıldız, Hakkı Dursun. “Abbaâsîler”. *TDV İslam Ansiklopedisi*. 1/49-56. İstanbul: TDV, 1988.

EKLER

Ek 1: “Hâtîme” Bölümünde Yer Alan Tasvirler

Tasvirin Konusu	Süleymaniye Ktb., Yenicami, 00813	British Lib., Or.14140	Münih Bavarian Lib., cod.arab 464
Ye'cüc Me'cüc	178a	131v	207v
Fil Kulaklı Ümmet	178a	131v	207v
İskender Seddi'ne Yakın Bazı Dağlarda Yaşayan 5 Karış Boyu Olan Kavim	178a	132r	207v
Kanatlı At Başlı İnsan Bedenli Ümmet	-	133r	208r
Uzun Kuyruklu 2 Başlı ve Bedeni İnsan Bedeni Gibi Olan Ümmet	-	133r	208r
Çok Bacaklı Ümmet	-	133v	208r
Kadın Suretinde Olan Yalınayak Çıplak Ümmet	-	133v	-
İnsan Başlı Yılan Vücutlu Ümmet	-	133v	208v
Başlı Olmayıp Ağız ve Gözleri Göğsünde Olan Ümmet	-	133v	208vr
Kanatlı Ümmet	178a	132r	211r
4 Karış Boyundaki Ümmet	178b	132r	211r
Tek Gözlü Ümmet	178b	132v	211r
Yarı Köpek Yarı İnsan Ümmet	178b	132v	211v
Bacaklarında Kemik Olmayan Kavim	-	132v	211v
Kanatlı ve İnce Hortumları Olan Ümmet	-	133r	211v
Yarım İnsanlar	179a	-	208v
İnsan Yüzlü Kaplumbağa	179a	-	208v
Zürafa	179a	*	209r
Melez At	179a	*	209r
Deve	179b	*	209r
Yarı İnsan Yarı Ayı Mahluk	179b	*	209v
Yarı Sırtlan Yarı Kurt Mahluk	179b	*	209v
Yarı Kurt Yarı Köpek Mahluk	179b	134r	209v
Yabani Güvercin	179b	134r	209v
Uc Bin Unuk	180a	134r	210r
Uzun/Dev Adam	180b	134v	210v
Musul Dağlarında Yaşayan Dev	180b	134v	210v
Yapışık İkizler	181a	135r	212r
İnsan Başlı Zağ	181a	135r	212r
İnsan Başlı Zağ Kafeste iken	-	135v	-
Kanatlı Tilki	181a	135v	212r
İki Başlı Doğan Çocuk	181a	135r	212v
Boynuzlu At	181b	135v	212v